

ความแตกต่างหลากหลายในอาเซียน: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาประชาคมอาเซียน

ฉันทิพย์ (อรทัย) อาจอ่ำ*

บทคัดย่อ

การที่สังคมไทยและประเทศอื่นๆ ในอาเซียนได้ผนวกรวมกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจที่มีประชากรรวมกันถึงกว่า 600 ล้านคน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ทั้งภายในแต่ละประเทศ และระหว่างประเทศ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแง่บวกมีหลายประการ ได้แก่ การเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนกันทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง และวัฒนธรรม โดยเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้กลายเป็นสังคมที่กว้างใหญ่ขึ้น มีความหลากหลายและมีความท้าทายหลายประการ แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าไม่มีการวางแผนพัฒนาอย่างครอบคลุม ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา โดยเฉพาะการกีดกันแบ่งแยก ทำให้เกิดกลุ่มคนชายขอบจำนวนมาก ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อสังคมโดยรวม ดังนั้น การพัฒนาอาเซียนโดยใช้แนวคิดการผนวกรวมทางสังคม แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคม แนวคิดความมั่นคงทางสังคม แนวคิดศักยภาพ/ความสามารถและโอกาส และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยทำให้การวางแผนพัฒนาสังคมของอาเซียนเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีความครอบคลุม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับประเด็นศักยภาพ – ความสามารถ ศักดิ์ศรี และการเข้าถึงโอกาสต่างๆ ในสังคม ที่เท่าเทียมกันของประชากรทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกเพศ ทุกเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ ทุกศาสนา ทุกสถานภาพทางเศรษฐกิจ – สังคม บทความนี้ให้ความสำคัญกับการทบทวนเชิงแนวคิด และให้ข้อเสนอเชิงแนวคิดเพื่อชี้ทิศทางให้มีการวางแผนพัฒนาสังคมเชิงรุก ในบริบทของความสลับซับซ้อน ความแตกต่างหลากหลาย การเป็นสังคมพหุลักษณะ การเป็นสังคมผู้สูงอายุ และการย้ายถิ่นในระดับสูงของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และอาเซียนบวกหก

คำสำคัญ: ความแตกต่างหลากหลาย พหุลักษณะ การวางแผนพัฒนาสังคม การผนวกรวมทางสังคม ความมั่นคงทางสังคม ศักยภาพ/ความสามารถและโอกาส เศรษฐกิจพอเพียง

* รองศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Pluralism and Diversity of ASEAN Countries: Five Prominent Concepts for the Development of the Community

*Chanhathai (Orathai) Ard – am**

Abstract

The integration of all ASEAN member countries, including Thailand, into the ASEAN Economic Community (AEC), a community of over 600 million population, will bring about both positive and negative changes, domestically and internationally. On the positive side, economic, educational, social, political and cultural links will be more interconnected for better knowledge sharing among the wider society, including exposure to more diversity and challenges. These interactions and connections, if not carefully planned, could produce friction and a variety of problems, such as discrimination and marginalization, that could obstruct attainment of mutual economic and social goals among countries. Development plans need to promote social inclusion, systematic social and development planning, social security, capacity building, expanded opportunity and, in particular, the principles of ‘sufficiency economy’ which is a path to development that is increasingly popular in Thailand. There is a need to prioritize capacity building and equal access to opportunities of the people of ASEAN member countries of both sexes, across age groups, religions and economic status. This will help them to integrate and constructively participate in the new era of the AEC, while lessening the undesired impacts from increased contact across nations. This article highlights concepts that will pave the way for a broader regional society of complexity, diversity, pluralism, ageing population structure and cross – border migration among the people of the countries of the AEC and ASEAN Plus Six.

Keywords: Diversities, Pluralism, Social and development planning, Social inclusion, Social security, Capability and opportunities, Sufficiency economy

* Associate Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University

นำเรื่อง

อันที่จริงประเด็นความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์และสังคมนั้น นักวิชาการคนสำคัญๆ ของโลกได้พูดไว้นานแล้ว ยกตัวอย่าง เช่น ฮันโตนิโอ กริมซี ที่พูดถึงความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม (Hoare & Smith, 1999) แต่วาทน์ทัศน์ทางวัฒนธรรมกลับถูกกำหนดหรือนิยามโดยผู้นำที่มีอำนาจเหนือกว่าประชาชน จนทำให้เกิดการยอมรับ (หรือการครอบงำ) กลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ไม่มีการตั้งคำถาม แต่ปัจจุบัน ความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์และสังคม กลายเป็นประเด็นที่สำคัญและได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขา เพราะเป็นทั้งความจริงและความท้าทายว่า สังคมจะสามารถเข้าใจความแตกต่างหลากหลาย และใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาคนและสังคมของตนได้อย่างไร

นอกจากนี้ ถ้าสามารถเข้าใจความแตกต่างหลากหลาย ความเป็นพหุลักษณ์ (Pluralism) และการปราศจากพรมแดน (Boundarylessness) ได้มากเท่าใด ก็น่าจะยังสามารถออกแบบระบบของสังคมให้มีความครอบคลุมตอบสนองต่อศักยภาพ – ความสามารถ และความต้องการที่หลากหลาย ซึ่งจะยิ่งทำให้สามารถยกระดับศักยภาพในการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมที่มีการขึ้นต่อกัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความเป็นอารยธรรม หรืออาจเรียกว่า “การพัฒนาเชิงชาติพันธุ์” (Ethno – development) แทนความขัดแย้ง หรือการเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน หรือบางประเทศถึงขั้นฆ่าล้างเผ่าพันธุ์/ชาติพันธุ์ (Genocide/Ethnocide) ที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว ดังเช่น ในประเทศกัมพูชา (Clarke, 2001) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะ “อัตลักษณ์” สามารถเป็นได้ทั้งโอกาสและภาวะคุกคาม ทั้งนี้ขึ้นกับความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ ที่ผันแปรไป แต่ถ้าทุกฝ่ายรับรู้ถึงความสำคัญของประเด็นนี้และใช้ประโยชน์ให้เป็น ก็จะเกิดพลังร่วมในการพัฒนาสังคมให้มีความคุณภาพ (Triandafyllidou, 2012; Bloch & Solomos, 2010; Beck, 2000; Beck, 2006; Clarke, 2001; อีริยูทร, 2546ก, อีริยูทร 2546ข) ดังเช่นกรณีของประเทศสิงคโปร์ และมาเลเซีย ที่มีการผนึกความแตกต่างด้านศาสนา ชาติพันธุ์ และชนกลุ่มน้อยเข้ากับโครงสร้างของรัฐ จนนำไปสู่การกำหนดนโยบายการศึกษา ที่เน้นความสำคัญของภาษา ศาสนา การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ทำให้เกิดหลักสูตรการศึกษาที่หลากหลาย เช่น การศึกษาศาสนาต่างๆ การศึกษาด้านภาษา และการศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic education) เป็นต้น (Formichi, 2015)

ความแตกต่างหลากหลายนั้นมีหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างหลากหลายด้านชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ศาสนา ความคิดความเชื่อ การเมือง เศรษฐกิจ เพศสภาพ นอกจากนี้ สังคมควรทำความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายที่ดำรงอยู่ภายในระบบใดระบบหนึ่งด้วย ยกตัวอย่างเช่น ระบบการเมืองของประเทศไทยในปัจจุบัน ที่มีทั้งความเป็นประชาธิปไตย ความเป็นเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการ หรือความไม่ชัดเจนของระบบการเมืองที่มีลักษณะผสมผสาน สลับซับซ้อน ไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน เพราะประเทศไทยอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กรพิเศษที่เรียกว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ” (คสช.) แต่ในภาวะดังกล่าวนี้ กลับมีโอกาสในการปฏิรูประบบประชาธิปไตย/ระบบโครงสร้างการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นภารกิจที่ต้องการการมีส่วนร่วมของสังคม ซึ่ง “การมีส่วนร่วม” นี้ถือเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของความเป็นประชาธิปไตยของสังคม เป็นต้น

ดังนั้น ความสลับซับซ้อน ความเป็นพหุลักษณ์ของสังคม วัฒนธรรม และการเมือง จึงดำรงอยู่คู่กัน ถ้ามีความคิดเชิงเดียว ไม่เข้าใจความเป็นเชิงซ้อน ก็จะมีทัศนคติที่คับแคบ และทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา (อานันท์, 2544; อีริยูทร, 2546ก, อีริยูทร 2546ข; ซูพินิจ, 2548) นอกจากนี้ ความสลับซับซ้อนและความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แสดงถึงความหลากหลายของระบบคิด ภูมิปัญญา ปรัชญาและระบบ

การให้คุณค่า (สุวิไล, 2547) สำหรับประชาคมอาเซียน จากการศึกษาของ Clarke (2001) พบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์หลักและชนกลุ่มน้อยในประเทศต่างๆ จำนวนมาก จนไม่สามารถนับได้ทั้งหมด ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ และยังมีลักษณะของการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เข้ากับวัฒนธรรมใหญ่ วัฒนธรรมย่อยของแต่ละสังคม ไปจนถึงวัฒนธรรมเมือง วัฒนธรรมแบบใหม่ หรือวัฒนธรรมของโลก ที่ไม่มีความผูกมัดกับชาติและภาษา หรือมีหลายชาติ หลายภาษา จนนักวิชาการบางคน (Beck, 2000; Beck, 2006) เสนอให้ใช้คำว่า “Cosmopolitan perspective” ในการมองเรื่องหลายชาติ หลายภาษา เป็นต้น

ความแตกต่างหลากหลายที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เราควรทำความเข้าใจให้ชัดเจนขึ้นก็คือ ความแตกต่างหลากหลายของระบบเศรษฐกิจ หรือวิถีคิด วิถีมอง วิถีปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ซึ่งในบริบทของประเทศไทย ก็มีทั้งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แบบครัวเรือนและชุมชน (ฉัตรทิพย์, 2543; มณีมัย, 2546) และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับความแตกต่างหลากหลายด้านอาชีพ หรือวิถีการดำรงชีวิตด้วยอาชีพที่แตกต่างที่มีความเชื่อมโยงกับระดับรายได้ที่แตกต่าง ซึ่งทำให้ประชาชนมี “คุณภาพชีวิต” ที่แตกต่างหลากหลายตามไปด้วย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลัก ดังนี้คือ

1. เพื่อนำเสนอแนวคิดที่มีความสำคัญในการวางแผนพัฒนาสังคมในบริบทอาเซียน เพื่อลดปัญหาการกีดกันแบ่งแยก และป้องกันผลกระทบเชิงลบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
2. เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความแตกต่างหลากหลายทางประชากรและสังคมของอาเซียน และโอกาสในการพัฒนาประชาคม บนความแตกต่างหลากหลายดังกล่าว

สำหรับเนื้อหาสาระครอบคลุมการทบทวนแนวคิดหลักที่สำคัญ 5 ประการ คือ แนวคิดการผนวกรวมทางสังคม แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคม แนวคิดความมั่นคงทางสังคม แนวคิดศักยภาพ/ความสามารถและโอกาส และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเหตุผลที่เลือกแนวคิดทั้งห้าแนวคิดนี้ เนื่องจากพิจารณาว่าสามารถนำมาใช้ในการตอบสนองต่อสถานการณ์ความแตกต่างหลากหลายของภูมิภาคได้เป็นอย่างดี และสำหรับการผนวกแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ด้วยนั้น เนื่องจากพิจารณาว่าประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียนกำลังพัฒนาความทันสมัย โดยเฉพาะประเทศลาว พม่า กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งจากบทเรียนการพัฒนาของประเทศไทย ที่เน้นการพัฒนาความทันสมัยและความเป็นอุตสาหกรรมทุนนิยมอย่างเข้มข้น โดยให้ความสำคัญกับทางเลือกการพัฒนาแบบอื่นๆ น้อยเกินไป ทำให้สังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ขาดความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ไปพร้อมๆ กับการทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และชุมชนท้องถิ่น (Hewison, 2000) และยังทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมตามมา (UNDP, 2010) ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการแตกตัว การตกอยู่ในสภาพของการถูกกีดกันแบ่งแยก เบียดขับของกลุ่มคนชายขอบต่างๆ (สุริชัย, 2546; ปรีดา, มปป.; ธีรยุทธ, 2546ก; ธีรยุทธ 2546ข) รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ (Clarke, 2001) ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมามากมาย ซึ่งจริงๆ แล้ว สิ่งเหล่านี้สามารถป้องกันได้ในระดับหนึ่งถ้ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเหล่านี้ และนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาประชาคมอาเซียน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น ในลำดับต่อไปจะนำเสนอสาระสำคัญของทั้งห้าแนวคิด ที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาประชาคมอาเซียนให้เป็นสังคมที่มีความมั่นคง มีการยอมรับความหลากหลาย หรือใช้ความหลากหลายให้เป็นประโยชน์ มากกว่าที่จะมองว่า ความแตกต่างหลากหลายเป็นปัญหา หลังจากนั้น จะให้ภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยย่อ เพื่อให้

มองเห็นร่วมกันในระดับหนึ่งว่าภูมิภาคอาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีความแตกต่างหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ซึ่งหมายถึงความแตกต่างหลากหลายด้านศักยภาพ/ความสามารถของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เหล่านี้ และในลำดับสุดท้ายจึงเป็นการนำเสนอแนวทางในการนำแนวคิดไปใช้ในการพัฒนาประชาคมอาเซียนและบทสรุป

ข้อเสนอแนวคิดสำคัญ

ข้อเสนอแนวคิดสำคัญที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประชาคมได้แก่ แนวคิดการผนวกรวมทางสังคม แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคม แนวคิดความมั่นคงทางสังคม แนวคิดศักยภาพ – ความสามารถและโอกาสของอนาคต เช่น และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยจะให้พื้นที่กับแนวคิดการผนวกรวมทางสังคมมากที่สุด เพราะเป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ของภูมิภาคอาเซียน และเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหม่ คนจำนวนมากยังไม่ค่อยคุ้นเคย และยังมองว่าสามารถใช้แนวคิดนี้เป็นฐานในการเชื่อมโยงแนวคิดอื่นๆ เข้าด้วยกันด้วย

แนวคิดการผนวกรวมทางสังคม (Social inclusion)

เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากที่สุดในภาพการณ์ของความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ถ้าประเทศสมาชิกในอาเซียนไม่ใช้แนวคิดนี้ การมองกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ไม่ใช่พวกเดียวกับตนว่าเป็น “คนอื่น” ก็จะเกิดขึ้นทันที ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติต่อคนที่ถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” ในลักษณะการเบียดขับ ครอบงำ ปิดกั้นบังคับ แบ่งแยก และกีดกัน (Social exclusion) ได้อย่างง่ายดาย

สำหรับความหมายของคำว่า “การผนวกรวมทางสังคม” (Social inclusion) นั้น ธนาคารโลก (The World Bank, 2013) ระบุว่าหมายถึง “กระบวนการในการปรับปรุงสถานะและเงื่อนไขต่างๆ สำหรับปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในการเข้าร่วมกับสังคม” และยังหมายถึง “กระบวนการในการปรับปรุงความสามารถ โอกาส และ ศักดิ์ศรีของประชาชนที่เสียเปรียบอันเป็นผลมาจากอัตลักษณ์ของตน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคม”

นอกจากนี้ ในรายงานของธนาคารโลก (หน้า 3) ยังระบุว่า มีสถานการณ์ที่สำคัญ 7 ประการเกี่ยวกับการผนวกรวม และการกีดกันแบ่งแยกทางสังคม ที่จำเป็นต้องสื่อสารให้ทราบดังต่อไปนี้คือ 1) กลุ่มประชาชนที่ถูกกีดกันแบ่งแยกมีอยู่ในทุกประเทศ 2) ประชาชนที่ถูกกีดกันแบ่งแยกยังคงไม่ได้รับโอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่อง 3) การเปลี่ยนผ่านของสังคมโลกเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น และนำไปสู่การเปลี่ยนรูปแบบของสังคมที่เป็นการสร้างโอกาสใหม่ๆ ในการผนวกรวม ในขณะเดียวกันก็เป็นการทำให้รูปแบบของการกีดกันแบ่งแยกต่างๆ มีความหนักหน่วงรุนแรงมากยิ่งขึ้น 4) ประชาชนเข้าร่วมทางสังคมผ่านกลไกต่างๆ ของตลาด การบริการ และพื้นที่ต่างๆ (ทั้งพื้นที่ทางสังคม และทางกายภาพ) 5) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือโฉมหน้าทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีผลกระทบต่อทัศนคติและการรับรู้ของประชาชน และเนื่องจากประชาชน มักแสดงออกหรือกระทำการต่างๆ ตามที่เขารู้สึก ดังนั้น การให้ความสนใจกับทัศนคติและการรับรู้ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง 6) การกีดกันแบ่งแยกไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้หลักฐานเชิงประจักษ์ต่างๆ ชี้ให้เห็นว่า การผนวกรวมทางสังคมเป็นสิ่งที่สามารถวางแผนและบรรลุผลสำเร็จได้ 7) การขับเคลื่อนสังคมไปข้างหน้า จำเป็นจะต้องมีความรู้ทั้งในระดับกว้างและลึกเกี่ยวกับการกีดกันแบ่งแยก รวมทั้งผลกระทบต่างๆ ของมัน และการปฏิบัติการต่างๆ อย่างพร้อมเพรียงและนุ่มนวล

ทั้งนี้ รายงานฉบับดังกล่าว (หน้า 5–7) ยังวิเคราะห์ไว้ด้วยว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนจะถูกผนวก รวมเข้ามาหรือจะถูกกีดกันแบ่งแยกนั้น ขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ของพวกเขา ได้แก่ เพศสภาพ ชาติพันธุ์ วรรณะ สปีชีส์ ศาสนา และความพิการหรือการไร้ความสามารถด้านร่างกาย – จิตใจ การกีดกันแบ่งแยกที่ขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ ดังกล่าว จึงมักนำไปสู่การมีสถานภาพหรือตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่ต่ำลง และมักจะตามมาด้วยผลลัพธ์ต่างๆ ที่ต่ำกว่า ทั้งด้านรายได้ การได้รับโอกาสหรือการเสริมศักยภาพต่างๆ ในฐานะที่เป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญ การเข้าไม่ถึง การจ้างงานและบริการต่างๆ รวมถึงการไม่มีสิทธิ์มีเสียงในกระบวนการตัดสินใจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาตินอกจากนี้ ยังพบด้วยว่า การได้รับโอกาสหรือผลลัพธ์ต่างๆ ระหว่างหญิงและชาย ยังมีความแตกต่างกัน หรือมีช่องว่างที่ใหญ่มาก โดยเฉพาะประเทศต่างๆ ในแอฟริกา สำหรับกรณีของอินเดียและเนปาล พบว่า ระบบวรรณะ ยังคงเป็นระบบหรือรูปแบบที่ทำให้เกิดการกีดกันแบ่งแยกทางสังคม ขณะที่ประเทศศาสนา ก็ยังคงเป็นแรงขับที่สำคัญที่ทำให้เกิดการกีดกันแบ่งแยก และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ประชาชนหรือคนพื้นถิ่นในขอบเขตทั่วโลก ยังคงเผชิญกับการถูกกีดกันแบ่งแยก ซึ่งจริงๆ แล้วมีรากเหง้ามาจากการที่พวกเขาถูกเบียดขับออกจากชุมชนดั้งเดิม และรากฐานทางวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกทำลายลงไปพร้อมๆ กันนั่นเอง

ทั้งนี้ ยังมีอัตลักษณ์อีกหลายประการที่เดิมไม่ได้เป็นปัญหา หรือไม่ได้ถูกมองว่าเป็นแหล่งที่มาของการผนวก รวมหรือการกีดกันแบ่งแยกในช่วงสิบปีที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการถูกกีดกันแบ่งแยก ดังเช่น การแสดงออกทางเพศ (Sexual orientation) สัญชาติ และเอชไอวีหรือเอดส์ เป็นต้น ทั้งนี้ กลุ่มความแตกต่างหลากหลายทางเพศ ยังคงเป็นกลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการกีดกันแบ่งแยกในหลายๆ ประเทศ และในภาวะที่กระแสการย้ายถิ่นขนานใหญ่กำลังดำเนินไปทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศนั้น อัตลักษณ์ของกลุ่มผู้ย้ายถิ่น/แรงงาน เคลื่อนย้าย รวมทั้งปัจเจกบุคคลต่างๆ มักจะถูกพิจารณาอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วที่มักจะใช้วิธีการแปลกๆ ในการบูรณาการคนที่ไม่ได้มีชาติกำเนิดเดียวกันกับตน (ซึ่งมักใช้คำว่า “การบูรณาการ” แต่กลับมีนัยซ่อนเร้นว่าเป็นการกีดกันแบ่งแยก)

การที่คนเราแต่ละคนมีอัตลักษณ์ที่ผสมผสาน หรือมีหลายลักษณะในเวลาเดียวกัน และอาจจะถูกกีดกันแบ่งแยกจากลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งของตนเอง แต่อาจจะไม่ถูกกีดกันแบ่งแยกจากลักษณะอื่นๆ ดังนั้น การทำความเข้าใจแนวคิดย่อยที่เรียกว่า “แนวคิดการสอดประสานหรือการมาบรรจบกันของอัตลักษณ์ต่างๆ” (Intersectionality) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการผนวก รวม ที่พยายามอธิบายว่า ปัจเจกบุคคล/ประชาชนแต่ละคนนั้นอยู่ในโครงสร้างทางสังคมและพื้นที่ทางสังคมที่หลากหลาย หรือมากกว่าหนึ่งโครงสร้างโดยปริยาย หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน และเมื่อพวกเขามามีปฏิสัมพันธ์กัน อัตลักษณ์ที่ต่างกันจะทำให้เกิดข้อได้เปรียบและเสียเปรียบต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น การมีทั้งประเด็นเพศสภาพ อายุ ชาติพันธุ์ และที่อยู่อาศัย/ถิ่นฐาน ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างสลับซับซ้อนนั้น มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญมากกว่าการมีเพียงแค่ประเด็นเรื่องเพศสภาพเท่านั้น ดังเช่น ประเทศโบลิเวียที่มีการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาค่อนข้างสูง แต่กลับพบว่า การเป็นผู้หญิงในสังคมนี้ทำให้ความเป็นไปได้ที่จะสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมนั้นมีน้อยกว่าผู้ชายร้อยละ 5 ถ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คีชัว (Quechua) (ซึ่งไม่ใช่กลุ่มที่พูดภาษาสเปน) ความเป็นไปได้ที่จะสำเร็จการศึกษาสำหรับผู้ชายลดลงไปอีกร้อยละ 14 แต่ถ้าเป็นผู้หญิงคีชัว ความเป็นไปได้ดังกล่าวลดลงไปอีกร้อยละ 28 เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่พูดภาษาสเปน ดังนั้น คนเหล่านี้ต้องประสบกับภาวะที่ยากลำบากมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสถานภาพเหนือกว่าเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า (The World Bank, 2013: p.7)

นอกจากนี้ ลักษณะบางประการของสมาชิกกลุ่มบางกลุ่ม ก็สามารถที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบ เช่นกัน ดังเช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ตำแหน่งในวงจรชีวิต หรือภาวะการณ/เงื่อนไขต่างๆ เช่น การเป็นสตรีหม้าย หรือในกรณีที่ระบบความมั่นคงทางสังคมเป็นแบบไม่เป็นทางการหรือเพิ่งเริ่มก่อตัว ก็มักพบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากมีความเสี่ยงต่อการได้รับการดูแลบำบัดที่ไม่ดี ดังเช่นกรณีการดูแลผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาภาวะสมองเสื่อมของประเทศไทย ที่ได้รับทราบมาว่ายังไม่มีระบบการดูแลในหลายๆ พื้นที่ หรือส่วนใหญ่ได้รับการดูแลในโรงพยาบาลด้านประสาทวิทยา ในขณะที่บางคนถูกส่งให้ไปอยู่ร่วมกับผู้ป่วยทางจิตในโรงพยาบาลศรีธัญญา เป็นต้น (ข้อมูลจากการบอกเล่าของผู้มีประสบการณ์ในการนำญาติผู้ใหญ่ที่มีปัญหาสมองเสื่อมไปรับบริการที่โรงพยาบาลในเขตกรุงเทพมหานครและนนทบุรี เมื่อปี 2556) เช่นเดียวกับกรณีในประเทศที่มีประชากรวัยรุ่นจำนวนมาก แต่ไม่มีการปฏิบัติ การต่างๆ ในเรื่องความยากจน การจ้างงาน และการพัฒนามนุษย์ ประเทศเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะรับรู้หรือใช้แนวคิด“การปันผลทางประชากร” (Demographic dividend) ในการพัฒนาประเทศของตนได้

กรณี “การปันผลทางประชากร” นี้ มนสิการ กาญจนะจิตรา (2556) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า การรวมตัวกันเป็นอาเซียนจะเป็นโอกาสที่ดีของประเทศสมาชิกในการเพิ่มความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประชาคมโดยรวม โดยอาศัยโครงสร้างอายุของประชากรที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ซึ่งอันที่จริงการปันผลทางประชากรนี้ได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลาหนึ่งแล้ว โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยที่มีการใช้แรงงานจากพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งอาจจะเป็นการปันผลทางประชากรที่ไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่ได้วางแผนอย่างเป็นระบบก็ตาม แต่เมื่อองค์กรภาครัฐและภาคธุรกิจมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็สามารถวางแผนร่วมกันอย่างเป็นระบบมากขึ้น แต่จะต้องมีการรับประกันด้วยว่า จะไม่ใช้การผนวกรวมในตลาดแรงงาน หรือมองเฉพาะนโยบายด้านแรงงานเท่านั้น แต่จะต้องมีการผนวกรวมในเรื่องบริการและพื้นที่ต่างๆ ด้วย

นโยบายและแผนงานใดๆ ก็ตามที่ต้องการจะลดหรือป้องกันปัญหาการกีดกันแบ่งแยก จำเป็นที่จะต้องใช้แนวคิดที่เรียกว่า “**การผนวกรวมทางสังคม**” (Social inclusion) ในสามมิติที่มีความเชื่อมโยงกัน เพราะปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ ทางสังคม ล้วนแต่มีความต้องการที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ หรืออาณาบริเวณที่มีความเชื่อมโยงกันนี้ ซึ่งครอบคลุม ตลาด บริการ และพื้นที่ต่างๆ ซึ่งหมายถึงทั้งพื้นที่ทางกายภาพ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ดังนั้นการพิจารณาพื้นที่ทั้งสี่ประเภทนี้อย่างละเอียดและมีความเชื่อมโยงกัน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

สำหรับกรณีของ **ตลาด** (Markets) เอกสารของธนาคารโลกดังกล่าว ระบุว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม หรือมีชีวิตประจำวันผ่านระบบตลาดที่สำคัญ 4 ประเภท คือ 1) ที่ดิน 2) ที่อยู่อาศัย 3) แรงงาน/การทำงาน และ 4) เครดิต (ระบบสินเชื่อ) ซึ่งตลาดทั้ง 4 ประเภทนี้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระดับปัจเจกบุคคลและระดับครัวเรือน ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ ที่ดินกลายเป็นปัจจัยหลักของการกีดกันแบ่งแยก ยกตัวอย่างเช่น ในยุคอาณานิคมที่นักล่าอาณานิคมซึ่งไม่ใช่คนในท้องถิ่น เข้าไปครอบครองหรือผนวกเอาที่ดินของคนพื้นเมืองมาเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการกีดกันแบ่งแยกในขอบเขตทั่วโลก รวมถึงการลุกฮือทางสังคมครั้งใหญ่ๆ ของโลก ก็มักมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมเกี่ยวกับที่ดินในสังคมเกษตรกรรมนั่นเอง นอกจากนี้ การที่ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงที่ดินด้วยเหตุผลในทางประวัติศาสตร์ ทำให้พวกเธอไม่ได้รับสิทธิในทรัพย์สินสมบัติและสิทธิอื่นๆ ซึ่งการเข้าไม่ถึงที่ดินนั้นมีผลกระทบต่อการพัฒนาทั้งในเมืองและชนบท

กรณีตลาดแรงงานก็เช่นเดียวกัน พบว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางสังคม เหมือนกับตลาดที่ดิน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในทางประวัติศาสตร์ และความไม่เท่าเทียมที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน ในสังคมหนึ่งๆ และยังเป็นประเด็นที่มีการผูกติดอยู่กับการจัดลำดับช่วงชั้นทางสังคม เช่น ในสังคมทาสที่ถูกจำกัดการทำงาน หรือถูกโครงสร้างทางสังคมแบ่งให้ทาสทำงานประเภทหนึ่ง เช่น การทำงานในไร่ นา ในสังคมระบบวรรณะ ก็มีการกีดกันแบ่งแยกในเรื่องอาชีพ ทำให้เกิดการกีดกันแบ่งแยกกลุ่มอาชีพใดกลุ่มอาชีพหนึ่งออกไปอย่างเป็นระบบ ความแตกต่างในผลลัพธ์ของตลาดแรงงานได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในช่องว่างของรายได้ระหว่างกลุ่มอาชีพที่เลือกได้เองกับกลุ่มอาชีพที่ถูกกีดกันแบ่งแยกหรือที่ถูกบังคับให้ทำโดยปริยาย

นอกจากนี้ ทั้งตลาดแรงงานและตลาดที่ดินยังมีความเชื่อมโยงกับตลาดสินเชื่อกับ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา รูปแบบที่ลุดซัวที่สูตรรูปแบบหนึ่งของการหลอมรวมกันของตลาดทั้งสามประเภท ก็คือ กรณีของแรงงานในรูปแบบบังคับ ดังเช่น ประเทศเนปาล ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบคาไมยาและฮารูวา/จารูวา (Kamaiya and Haruwa/Charuwa) พบว่า ครอบครัวที่เป็นหนี้โดยเฉพาะที่มาจากวรรณคดีเสียเปรียบในเชิงประวัติศาสตร์ ต้องยอมทำงาน (ซึ่งอาจจะเป็นเฉพาะตัวพ่อแม่ หรืออาจรวมถึงลูกหลานของเขาด้วย) เพราะไม่สามารถใช้หนี้คืนให้กับเจ้าหนี้ได้ ซึ่งเจ้าหนี้ส่วนใหญ่มักเป็นเจ้าของที่ดินที่พวกเขาอาศัยอยู่ สำหรับคนงานที่ผูกติดอยู่กับตลาดแรงงานประเภทนี้ ผ่านกลไกของการเป็นแรงงานแบบบังคับ มักจะไม่สามารถเก็บสะสมเงินออมให้พอเพียงในการจ่ายเงินจึงจำเป็นต้องตกอยู่ในสภาพของการเป็นทาสตลอดชีวิตที่เหลืออยู่ของพวกเขา (The World Bank, 2011)

สำหรับแนวโน้มของโลกที่เหมือนกับถูกผลักให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเงิน หรือถูกผนวกรวมทางการเงินด้วย กลไกการแทรกแซง หรือการใช้เครื่องมือต่างๆ ทางการเงินเข้าไปทะลุทะลวงตลาดที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ ซึ่งในเรื่องนี้จำเป็นต้องมองด้วยว่าเป็นเรื่องของการผนวกรวมทางสังคมที่เท่าเทียมเช่นกัน สำหรับระบบการช่วยเหลือทางสังคมต่างๆ และการจ่ายค่าจ้าง/เงินเดือน (แม้แต่กับกลุ่มแรงงานที่ไม่มีทักษะ) ในปัจจุบันมักดำเนินการผ่านช่องทางธนาคาร ดังนั้น การเข้าถึงระบบต่างๆ ทางการเงิน กลับกลายเป็นแกนกลางสำคัญของการกีดกันแบ่งแยก ในขณะที่บริการต่างๆ ทางการเงินก็ผูกติดอยู่กับเทคโนโลยีดิจิทัลต่างๆ อาทิเช่น สมาร์ทการ์ด บัตรเอทีเอ็ม ซึ่งอาจจะทำให้ปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่างๆ ถูกกีดกันแบ่งแยกมากขึ้นไปอีก ถ้าพวกเขาไม่ได้รับการศึกษาที่เท่าเทียม หรือเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่เสียเปรียบอยู่แล้ว หรืออยู่ในพื้นที่ความขัดแย้ง/เปราะบางประเภทต่างๆ เป็นต้น

ในเรื่อง**บริการต่างๆ** (Services) การเข้าถึงมีความสำคัญและจำเป็นมากสำหรับการผนวกรวมทางสังคม บริการทางสุขภาพอนามัยและการศึกษาจะทำให้ทุนมนุษย์มีศักยภาพมากขึ้น บริการต่างๆ ที่เป็นการคุ้มครองหรือการปกป้องทางสังคม จะสามารถป้องกันแรงกระแทกต่างๆ จากวิกฤตที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนเปราะบาง และช่วยให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น บริการด้านการขนส่งทำให้สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่ายขึ้น หรือช่วยเชื่อมต่อปัจเจกบุคคล/กลุ่มต่างๆ เข้ากับสังคม โดยเฉพาะคนที่มีความยากลำบากด้านการเคลื่อนย้าย ดังเช่น ประเทศสวีเดนที่มีการจัดบริการรถรับ – ส่งให้กับผู้สูงอายุ คนพิการ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เข้ารับบริการทางการแพทย์ หรือกรณีของตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จันทบุรี ก็มีนโยบายและการปฏิบัติด้านนี้ ทำให้คนพิการเข้าถึงบริการต่างๆ เช่น การรับบริการทางกายภาพบำบัด การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น งานปีใหม่ งานลอยกระทง เป็นต้น (อรทัย มารศรี และวีรญา, 2554)

นอกจากนี้ การบริการด้านข้อมูลสารสนเทศที่ดีจะช่วยทำให้เกิดการติดต่อกัน ทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ “ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่” ได้มากขึ้น ซึ่งพบว่า กลุ่มชายขอบที่ต้องขึ้นต่อคนอื่นๆ มักจะ

เข้าถึงบริการพื้นฐานต่างๆ ได้น้อยกว่าคนทั่วไป ดังเช่น กรณีของประชาชนที่อยู่ในเขตชนบทของประเทศลาว จากการศึกษาต่างๆ พบตรงกันว่าผู้หญิงที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ที่อยู่ในชุมชนห่างไกลและถูกกีดกัน มักจะไม่ได้เรียนหนังสือในสัดส่วนที่สูง หรือสูงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์หลักประมาณร้อยละ 34 ขณะที่ผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีเพียงร้อยละ 6 สำหรับผู้ชายมีความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์หลักร้อยละ 17 ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์หลักที่เป็นชายที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีเพียงร้อยละ 4 สำหรับความแตกต่างในการเข้าถึงบริการสุขภาพอนามัยก็เช่นกัน พบว่าที่ผ่านมา ประเทศเวียดนามมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่น่าสนใจ แต่กลับพบว่าการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยสำหรับคนหลายๆ กลุ่มยังคงยากลำบาก หรือยังไม่ได้รับการผนวกรวมเข้าไปในแผนงานด้านสุขภาพอนามัยที่สำคัญ อาทิเช่น บริการวัคซีนป้องกันโรค เป็นต้น (Hall & Patrinos, 2006; Hall & Patrinos, 2013)

สำหรับ**พื้นที่ต่างๆ** (Spaces) นั้น พื้นที่ทางกายภาพมีลักษณะของความเป็นสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ที่ผนวกกรรมระบบและกระบวนการต่างๆ ของการกีดกันแบ่งแยกเข้าไว้ด้วยกัน ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของการกีดกันแบ่งแยกในทางกายภาพก็คือ การสงวนสถานที่บางแห่งไว้สำหรับคนบางกลุ่มที่ผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือ เช่น กรณีของสลัมสำหรับคนผิวขาวในช่วงที่มีปัญหาการแบ่งแยกทางผิวในแอฟริกาใต้ หรือกรณีของชาติพันธุ์ที่อยู่ในวรรณะจัณฑาล (Dalit/Panchamas) ในอินเดียและเนปาล ที่บางครั้งถูกห้ามเข้าไปในบริเวณวัดหรือพื้นที่ทางกายภาพที่ระบุว่าเป็น “พื้นที่บริสุทธิ์” สำหรับการถูกกีดกันแบ่งแยกทางกายภาพนี้ พบว่าคนจำนวนหนึ่งในหลายๆ ประเทศใช้วิธีการสร้างพื้นที่ของตนเองขึ้นมาใหม่ ที่เรียกว่า “ละแวกบ้าน” หรือ “เขตที่อยู่อาศัย” ของคนที่ถูกกีดกันหรือมีภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

แต่การดำเนินการดังกล่าวข้างต้นนี้ ก็จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะในบางกรณี เช่น ประเทศกานา พบว่ามีความแตกต่างด้านการตายของเด็กอย่างชัดเจนเมื่อจำแนกและเปรียบเทียบตามกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มละแวกบ้านหรือเขตที่อยู่อาศัยในกรุงอักกรา (Weeks, Hill, Getis, & Stow, 2006) โดยเฉพาะในกรณีการเป็นผู้ย้ายถิ่น ดังนั้น ข้อถกเถียงเกี่ยวกับการกระจุกตัวอยู่ในพวกเดียวกันเอง หรือการผสมกลมกลืนหรือการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนตามกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน (Ethnic community) ที่ผลการศึกษาระบุว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับโอกาสในการหางาน การได้รับการสนับสนุนต่างๆ ทางสังคม และการเข้าถึงทรัพยากรอื่นๆ ได้มากขึ้น ในขณะที่ผลการวิจัยอีกกระแสหนึ่ง กลับพบว่าเป็นการจำกัดการเลื่อนชั้นทางสังคม จำกัดการเข้าถึงโอกาสในการทำงาน และมีผลกระทบเชิงลบต่อคุณภาพชีวิตและความผาสุก (อารี และอารีย์, 2550) ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาติดตามหรือตรวจสอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปมากกว่าการด่วนสรุปไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งแบบหยุดนิ่งตายตัว

นอกจากนี้ ประเด็นพื้นที่ทางการเมืองก็มีความสำคัญเท่าเทียมกับพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคม – วัฒนธรรม ซึ่งสิ่งนี้ไม่ได้มีนัยสำคัญต่อคนชายขอบหรือคนที่ถูกกีดกันแบ่งแยกเท่านั้น แต่มีนัยสำคัญต่อคนที่มีการศึกษาด้วย เพราะต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ทางการเมือง และการมีสิทธิมีเสียงต่างๆ เหมือนกัน เพียงแต่คนจนและคนที่มีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมหนึ่งๆ มักจะถูกขจัดวงให้อยู่ในพื้นที่ทางกายภาพที่จำกัดหรือห่างไกล จึงทำให้การเข้าถึงพื้นที่ทางการเมืองมีจำกัดตามไปด้วย และความจริงก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มักจะไม่มีตัวแทนของกลุ่มตนในระบบการเมือง ทำให้เสียงหรือปัญหา/ความต้องการของพวกเขาไม่ค่อยได้รับการแก้ไข เพราะส่วนใหญ่เป็นระบบการเมืองที่กลุ่มชาติพันธุ์หลักในสังคมครอบงำหรือมีอำนาจเหนือกว่า (Marcus, Espinoza, Schmidt & Sultan, 2013) สำหรับประเทศที่มีการนำแนวคิดการผนวกรวมทางสังคมมาใช้กับผู้อพยพอย่างชัดเจนในปัจจุบัน

คือ อินเดีย โดยให้ความสำคัญกับการผนวกรวม 10 ด้าน ครอบคลุมการลงทะเบียนและการระบุอัตลักษณ์ (เช่น การจัดทำบัตรประจำตัวให้ผู้อพยพ) การเมืองและความเป็นพลเมือง (เช่น การอนุญาต/สนับสนุนให้มีการรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรต่างๆ) ตลาดแรงงาน การจัดการความขัดแย้งและการช่วยเหลือทางกฎหมาย การดูแลผู้อพยพถิ่นที่เป็นสตรี การเข้าถึงอาหาร ที่อยู่อาศัย การแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา และบริการด้านการเงิน แต่พบว่าประเทศอินเดียยังคงใช้แนวคิดนี้เฉพาะกับผู้อพยพภายในประเทศของตนเท่านั้น (UNESCO, 2013)

แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคม (Social and development planning concept)

แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคมนี้ ผู้เขียนมีความจำเป็นต้องใช้กรณีของประเทศไทยเป็นตัวอย่างในการนำเสนอ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการค้นคว้ากระบวนการวางแผนพัฒนาในประเทศอื่นๆ ในอาเซียน (ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนสำคัญของบทความนี้) สำหรับกรณีตัวอย่างของประเทศไทย พบว่า ในช่วงที่ผ่านมามีการใช้แนวคิดนี้ในการวางแผนพัฒนาสังคมที่ปรากฏในรูปของ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ปัจจัย/องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มีการทบทวนการวางแผนพัฒนาสังคมของประเทศไทยนั้นมีหลายประการ

ประการแรก เป็นผลมาจากการที่สังคมไทยได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน ดังนั้นบริบทที่สำคัญต่อการพัฒนา จึงจำเป็นต้องขยายกว้างขึ้นไปโดยปริยาย ไม่สามารถมองเพียงแค่เขตพรมแดนของประเทศอีกต่อไป

ประการที่สอง เมื่อก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมอาเซียนเต็มตัว ประเทศไทยจะถูกผูกโยงเข้าไปเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสลับซับซ้อน ไม่สามารถมองแยกเป็นส่วนๆ ได้ แต่ปัญหาสำคัญ คือ ประเทศไทยยังคงมีระบบโครงสร้างการบริหารประเทศแบบรวมศูนย์ (ถึงแม้จะอยู่ในช่วงของการปฏิรูปก็ตาม) ด้วยโครงสร้างแบบรวมศูนย์ ทำให้การปฏิบัติตามแผนพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ทำได้ไม่เต็มที่ หรือประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาคอขวดหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มชนชั้นต่างๆ หรือที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็เป็นความสำเร็จที่แลกมาด้วยการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อมสูงมาก ตามที่นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศวิเคราะห์ไว้ (Warr, 1993; Warr, 2005; Parnwell & Rigg, 1996; Pasuk & Baker, 1996; Masina, 2002)

ประการที่สาม บทบาทและอำนาจในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงประเด็นทางสังคม อยู่ในมือของภาครัฐกิจเอกชนขนาดใหญ่ และองค์กรธุรกิจประเภทต่างๆ ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีอำนาจและบทบาทในการพัฒนาเหนือรัฐ ถึงแม้ภาครัฐจะพยายามกำหนดกลไกต่างๆ โดยเฉพาะกลไกทางกฎหมาย เพื่อติดตาม กำกับ แทรกแซง ระบบและกลไกต่างๆ ของตลาดหรือภาครัฐกิจเอกชน แต่ความจริงก็คือ องค์กรและกลไกต่างๆ ของภาครัฐยังไม่สามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและการกระจายรายได้ตามที่วางไว้ (ซึ่งก็น่าจะเกิดขึ้นกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียนที่กำลังพัฒนาตามแนวทางทุนนิยมโลกด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะกรณีของประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา และพม่า) ซึ่งสาเหตุที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ทำให้กลไกภาครัฐไม่สามารถดำเนินการได้ เป็นเพราะขาดศักยภาพ – ความสามารถ ไม่มีการสร้างความรู้ใหม่ หรือไม่สามารถสร้างความรู้ใหม่ และความจริงก็คือ รัฐไม่มีพลังอำนาจเท่ากับทุน โดยเฉพาะทุนข้ามชาติทั้งหลายที่ไม่มีความผูกพันกับความเป็นท้องถิ่นของประเทศใด ในทางตรงกันข้ามกลับผลักภาระและผลข้างเคียงต่างๆ ของการพัฒนาให้กับชุมชนท้องถิ่นที่ไม่เข้มแข็งและไม่มีการจัดการ ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาขยะและผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในหลายๆ จังหวัด

อันเป็นผลมาจากการเข้ามาของทุนต่างประเทศและทุนไทยด้วย เช่น พิจิตร เลย์ นครศรีธรรมราช สงขลา ฯลฯ ที่ประสบปัญหาและผลกระทบจากการทำเหมืองต่างๆ การจัดทำโรงไฟฟ้าถ่านหิน ฯลฯ จึงทำให้ผลสำเร็จของการพัฒนาที่ต้องการ ซึ่งก็คือความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเท่าเทียมกันเกิดได้ยากยิ่ง และเมื่อถึงยุคของอาเซียน ประเทศไทยก็ยังไม่สามารถใช้แนวคิดและกลไกการวางแผนพัฒนาสังคมแบบเดิมได้อีกต่อไป เพราะสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีการย้ายถิ่นหรือการเคลื่อนตัวของประชากรสูง พร้อมๆ กับการเป็นสังคมผู้สูงอายุและการเป็นประชาคมทางเศรษฐกิจที่ปราศจากเขตแดน (Asian Development Bank Institute, 2014) ทำให้มีปัจจัยใหม่ๆ เข้ามา อันเป็นผลมาจากการกระจายตัวของภาคอุตสาหกรรมและภาคทุนขนาดใหญ่ที่มีพลังสูงดังกล่าวแล้ว ทั้งทุนไทยที่ไหลไปลงทุนในประเทศอาเซียนและอาเซียนบวกหกอื่นๆ และทุนของประเทศอื่นๆ ที่ไหลเข้ามาในไทย โดยเฉพาะทุนของประเทศจีน อินเดีย สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลี (Asian Development Bank Institute, 2014) ที่มาพร้อมกับพลังการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐาน โครงสร้างการผลิต และเทคโนโลยีดิจิทัลที่เป็นกลไกสำคัญของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ประกอบกับการทบทวนเอกสารต่างๆ พบว่า ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนามนุษย์และสังคมและการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไปกับ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Lijun, 2003; Kawai & Wignajara, 2010; Gavrilov, 2011) ดังนั้น ความท้าทายสำคัญในการวางแผนภายใต้บริบทนี้ ก็คือ การวิเคราะห์ผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัวยุทธศาสตร์ สิ่งแวดล้อม อันเป็นผลมาจากการไหลเข้าและไหลออกของทุนและแรงงานประเภทต่างๆ ไร้พรมแดน รวมถึง การปรับระบบ โครงสร้าง กลไก และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล ความโปร่งใส เพื่อให้ทุกคน โดยเฉพาะคนที่เสียเปรียบได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง และเพื่อป้องกันผลกระทบเชิงลบอันเป็นผลมาจากการขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดความมั่นคงทางสังคม (Social security concept)

แนวคิดความมั่นคงทางสังคมเป็นแนวคิดที่สำคัญมากอีกแนวคิดหนึ่ง ที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการพัฒนาระบบความมั่นคงทางสังคม โดยเฉพาะความมั่นคงในอาชีพ การทำงาน รายได้ การได้รับสวัสดิการต่างๆ ทั้งในระหว่างที่ทำงานอยู่ เกษียณอายุ หรือเลิกทำงาน ซึ่งครอบคลุมทั้งสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยหรือการเจ็บป่วย การคลอดบุตร/การมีบุตร การพักผ่อน การได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ ในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน หรือจากการเดินทางไปทำงาน ซึ่งในกรณีนี้มีความสำคัญมาก เพราะในบริบทของการเป็นอาเซียน จะมีการเดินทางมากขึ้น ซึ่งจากเอกสารของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Pasadilla, 2011) ระบุว่า ระบบความมั่นคงทางสังคมของอาเซียนควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นไปตามการเคลื่อนย้ายหรือการตั้งถิ่นฐานของผู้ย้ายถิ่น หรือสามารถถ่ายโอน เชื่อมโยงกันได้ระหว่างประเทศต้นทาง และประเทศปลายทาง หรือระหว่างประเทศเจ้าภาพ (ประเทศผู้รับแรงงาน) และประเทศที่ส่งออกแรงงาน ซึ่งอันที่จริงแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ดีมากถ้าสามารถทำได้ เพราะจะทำให้แรงงานสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ ไม่สูญเสียสิทธิประโยชน์ทั้งในถิ่นต้นทางและปลายทาง โดยเฉพาะสิทธิในบำนาญ ซึ่งมักจะเรียกระบบความมั่นคงแบบนี้ว่า **“Portability”** และเป็นระบบที่สามารถจัดทำข้อตกลงในรูปทวิภาคี (Bilateral) ไตรภาคี (Tripartite/Trilateral) และในรูปพหุภาคี (Multilateral) ก็ได้

สำหรับข้อตกลงต่างๆ ที่ใช้กันอยู่ในหลายๆ ประเทศ โดยเฉพาะสหภาพยุโรป เช่น ความเท่าเทียมในการปฏิบัติต่างๆ ได้แก่ การกำหนดให้แต่ละประเทศลดข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการต่างๆ ที่แต่เดิมอาจให้ความสำคัญเฉพาะ

บางกลุ่มที่มีสัญชาติของตนเองเท่านั้น หรือการใช้วิธีการส่งออกผลประโยชน์ (Export of benefits) ที่มีความครอบคลุม การช่วยเหลือทางสังคมประเภทต่างๆ การใช้วิธีที่เรียกว่าการได้รับประโยชน์แบบสองทาง (Double coverage) ระบบภาษีสองทางหรือแบบคู่ขนาน (Dual tax) การช่วยเหลือในด้านการบริหารจัดการต่างๆ เช่น การอำนวยความสะดวกในการยื่นคำร้อง/การขอรับสิทธิ์ต่างๆ การตรวจสอบสิทธิ์ รวมถึงการใช้สิ่งๆ ที่เรียกว่า **“กระบวนการทำให้เกิดความเป็นทั้งหมด”** (Totalization) เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ย้ายถิ่นเสียประโยชน์ที่ควรได้รับ โดยทุกหน่วยงาน/ทุกประเทศต้องทำประวัติการทำงานให้กับผู้ย้ายถิ่นทุกคน แม้แต่ประเทศคู่สัญญาที่สามที่ไม่ได้อยู่ในข้อตกลงแบบทวิภาคีตั้งแต่ต้นก็ตาม (Pasadilla, 2011) แต่เท่าที่ประเมินดู คาดว่าน่าจะสามารถจัดทำได้เฉพาะแรงงาน/ผู้ย้ายถิ่นที่ถูกกฎหมาย ดังนั้นกรณีแรงงาน/ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ถูกกฎหมาย ก็ควรจะมองหาทางออกอื่นไว้ด้วย หรือมีการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมแบบอื่นทดแทน โดยเฉพาะความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงของชุมชน ทั้งในถิ่นต้นทางและปลายทาง ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นเรื่องความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันตนเอง (Self-immunity) น่าจะได้รับการตีความให้มีความเชื่อมโยงกับการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมในบริบทอาเซียนด้วย โดยเฉพาะกรณีของประเทศไทยที่มีการรับแรงงาน/ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาจำนวนมาก หรือมากกว่าการส่งออกแรงงาน จึงควรประยุกต์ใช้หลักการความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการสร้างภูมิคุ้มกันตนเองให้กับแรงงานทุกประเภทด้วย

แนวคิดศักยภาพ ความสามารถ และโอกาส (Ability/capability and opportunity)

แนวคิดศักยภาพ ความสามารถ และโอกาส ซึ่ง อมาตยา เซ็น (Sen, 1985; Sen, 1993; Sen, 1999; Sen, 2002) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์มนุษย์และสังคมในมิติใหม่ซึ่งแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์แนวเดิม โดยเฉพาะแนวคิดทุนมนุษย์ที่มองมนุษย์ในฐานะผู้มีบทบาทในการผลิตทางเศรษฐกิจ หรือมีบทบาทในการผลิตปัจจัยเพื่อการบริโภค – อุปโภค ซึ่งในกรณีที่เป็นผู้บริโภคก็ต้องได้รับความพึงพอใจสูงสุดจากการบริโภค หรือการครอบครองปัจจัยอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เรียกว่าการได้รับอรรถประโยชน์สูงสุดจากการมีและใช้ทรัพยากรต่างๆ เท่านั้น แต่อมาตยา เซ็น มองมนุษย์แบบใหม่ เป็นการมองในฐานะที่เป็นมนุษย์ และมองอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งทุกคนไม่ได้มีเพียงบทบาททางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีบทบาททางสังคมและการเมืองด้วย นอกจากนี้มนุษย์ยังมี 3 มิติที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ

มิติแรก คือ ความเป็นอยู่ที่ดี/การทำสิ่งที่ดี (Functionings) ซึ่งหมายถึง การกระทำ/กิจกรรมต่างๆ ที่มีคุณค่าและภาวะการณ์ต่างๆ ที่ทำให้ปัจเจกบุคคล กลุ่ม ครอบครัว ชุมชน องค์กร หรือสมาชิกในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) อาทิเช่น การมีสุขภาพร่างกาย/จิตใจที่ดี การได้อยู่ในสังคมที่สงบสุข – ล้นติ เป็นต้น

มิติที่ 2 คือ ศักยภาพ/ความสามารถ (Capability) ซึ่งอมาตยา เซ็น วิเคราะห์ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และมีความสำคัญมากกว่าทรัพยากร เพราะถ้ามีทรัพยากรแต่ไม่มีศักยภาพ/ความสามารถ ทรัพยากรนั้นก็จะหมดหรือสูญสลายไป หรือถูกใช้ในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง ดังเช่น คนที่มีที่ดินแต่ไม่มีความสามารถในการผลิตหรือทำให้เกิดผลผลิตบนที่ดินที่มีอยู่ เป็นต้น แต่ถ้ามีศักยภาพ/ความสามารถ ถึงแม้ไม่มีทรัพยากรใดๆ ก็จะสามารถแสวงหาทรัพยากรมาได้ในภายหลัง เช่น รายได้ ที่ดิน ลูกค้า ผู้ให้บริการ จะเข้ามาหาเอง ซึ่งคำว่า ศักยภาพ/ความสามารถ หรือขีดความสามารถ ณ ที่นี้ ยังหมายถึง อิสรภาพในการเข้าถึงโอกาสต่างๆ ด้วย ซึ่งเช่นนี้ให้ความสำคัญกับเรื่อง

“อิสรภาพของมนุษย์ทุกคน” เป็นอย่างมาก เพราะถ้าขาดอิสรภาพ (Freedom) ก็มักจะขาดโอกาสในการพัฒนา เพราะมักถูกตัดสินหรือถูกครอบงำโดยคนอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่า ดังนั้น ในมุมมองของอมาตยา เช่น จึงมองว่า ทุกคนต้องมีอิสรภาพที่จะสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หรือสามารถเลือกเส้นทางการพัฒนาของตนเอง บนศักยภาพ/ความสามารถที่ตนเองมี หรือที่ตนเองต้องการ โดยปราศจากพันธนาการทั้งทางสังคม วัฒนธรรม ชนชั้นวรรณะชาติพันธุ์ เพศสภาพ วัย/อายุ อาชีพ หรือทุกคนจะต้องไม่ถูกจองจำ หรือถูกจำกัดอิสรภาพด้วยลักษณะต่างๆ ดังกล่าวมานี้อย่างเด็ดขาด เพราะถ้าถูกจำกัดก็เท่ากับเป็นการจำกัดศักยภาพ/ความสามารถของแต่ละคน แต่ละกลุ่มไปด้วย

มิติที่ 3 คือ การเป็นผู้กระทำการ/ผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Actor/Agency) ซึ่งหมายถึง ศักยภาพ/ความสามารถของบุคคลในการกระทำการต่างๆ ตามเป้าหมาย และยังหมายถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่สามารถกระทำการต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกับตนเอง และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อตนเองแล้ว ก็มักจะเกื้อกูลต่อคนอื่น และสังคมตามไปด้วย

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy)

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงคิดค้นขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน ทั้งนี้ประเทศไทยได้นำแนวคิดนี้มาใช้เป็นทางเลือกในการพัฒนาปัจเจกบุคคล ครอบครัว/ครัวเรือน ชุมชน องค์กร และภาคส่วนต่างๆ อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจฐานราก ธุรกิจเอกชน การศึกษา และการพัฒนาชุมชน (อภิรักษ์, 2549; ธันวาท และคนอื่นๆ 2551, Sathirathai & Piboolsravut, 2004; Kantabutra, n.d.) อย่างไรก็ตาม พบว่า คนจำนวนมากยังเข้าใจเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ผิดพลาด หลายคนตีความว่า หมายถึง การทำเกษตรแบบพอเพียง หรือเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวนาหรือเกษตรกรที่มีหนี้สินยากจน และมีคุณภาพชีวิตต่ำเท่านั้น ซึ่งความเข้าใจเหล่านี้เป็นความจริงเพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะโดยจริง แล้ว “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาในการดำรงชีวิต และสามารถนำหลักการที่สำคัญสามประการ และสองเงื่อนไข หรือที่เรียกกันว่า “สามห่วงสองเงื่อนไข” ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขความรู้ และคุณธรรม – จริยธรรม ซึ่งทุกคน ทุกอาชีพ ทุกภาคส่วนสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตแต่ละวันได้เป็นอย่างดี ไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรกรเท่านั้น และที่สำคัญคือ สามารถนำแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ (ทั้งขนาดใหญ่ กลาง เล็ก) ได้ด้วย สำหรับในภาคการศึกษา ก็สามารถนำแนวคิดนี้มาพัฒนาหลักสูตร เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ ทั้งเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง และการเป็นบุคลากร/ทรัพยากรที่มีบทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศด้วย ดังเช่นทาบูกานอน (Tabucanon, 2010) ได้ชี้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า ทุกคนสามารถนำหลักการ 3 ประการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในกรณีการพัฒนาทางเศรษฐกิจก็สามารถนำมาใช้ได้ทั้งการพัฒนาการเกษตร การอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การทำธุรกิจของเอกชน และการจัดทำนโยบายที่ดีของภาครัฐด้วย ในลำดับต่อไป จะชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ของภูมิภาคอาเซียนที่ว่าด้วยความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศต่างๆ ของอาเซียน

สถานการณ์สำคัญบางด้านของภูมิภาคอาเซียน: ความแตกต่างหลากหลายและความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศอาเซียน

ประชาคมอาเซียนมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างหลากหลายที่ไม่สามารถนับได้ทั้งหมด แต่ที่พอนับได้น่าจะมีประมาณไม่ต่ำกว่า 1,000 กลุ่ม/เชื้อชาติ โดยเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีสภาพเป็นเกาะ ประมาณ 30,000 กว่าเกาะ มีกลุ่มชาติพันธุ์ประมาณ 300 กลุ่ม ซึ่งมีภาษาพูดที่แตกต่างกันถึง 240 ภาษา และประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งหรือมากกว่า 200 ล้านคน มีสถานะเป็นชนกลุ่มน้อยหรือคนพื้นเมือง ประเทศพม่าก็มีความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งประชากรประมาณหนึ่งในสาม หรืออาจถึงครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด มีสถานะภาพเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในเขตเทือกเขา โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ฉาน คะฉิ่น ชิน และกะเหรี่ยง ในขณะที่ประเทศกัมพูชา ซึ่งมีประชากรเพียงประมาณ 7 ล้านคน แต่ก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากถึง 36 กลุ่มเป็นอย่างน้อย ส่วนประเทศเวียดนามมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย ที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการประมาณ 53 กลุ่ม หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรทั้งหมด (Clarke, 2001) เช่นเดียวกับประเทศลาว ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไม่ต่ำกว่า 20 กลุ่ม สำหรับประเทศไทย ถ้านับกลุ่มภาษาและชาติพันธุ์ที่มีอยู่เดิมก็มีประมาณ 72 กลุ่ม แต่ปัจจุบันมีภาษาที่ใช้อยู่ประมาณ 20 กว่าภาษา ดังนั้น ก็น่าจะเหลือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่ถูกกลืนกลายเป็นคนเมืองหรือกลุ่มชาติพันธุ์หลักอย่างเต็มตัวประมาณ 20 – 30 ชาติพันธุ์ (สุวิไล, 2547)

ในขณะที่หลายประเทศในอาเซียน ยังมีปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ดังเช่น ประเทศพม่าที่ถึงแม้ดูเหมือนว่าสถานการณ์จะดีขึ้นบ้างภายหลังจากประเทศก้าวเข้าสู่ระบบประชาธิปไตย และกำลังพยายามสร้างรูปแบบใหม่ก็ตาม (Gravers and Ytzen, 2014) เช่นเดียวกับประเทศฟิลิปปินส์ที่มีการต่อสู้กันอย่างหนักหน่วงระหว่างกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามกับกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ ประเทศไทยและอินโดนีเซีย ก็มีสภาพที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น ประเด็นความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง รวมถึงการเปิดช่องทางการแก้ไขปัญหาด้วยการเปลี่ยนวิธีคิด/วิธีมองปัญหาเสียใหม่ ซึ่งแนวคิดที่นำเสนอในบทความนี้น่าจะช่วยคลี่คลายปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ถ้านำมาใช้หรือทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง

การนำท้าวแนวคิดสำคัญไปตอบสนองต่อความแตกต่างหลากหลายหรือสถานการณ์ในภูมิภาคอาเซียนและประเด็นการพัฒนาต่างๆ

การนำจุดแข็งหรือจุดเด่นของแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งห้าแนวคิดมาบูรณาการเข้าด้วยกัน เสริมด้วยแนวคิดการปันผลทางประชากร และนำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาสังคมของประเทศต่างๆ ในอาเซียน จะทำให้เกิดการใช้ศักยภาพ/ความสามารถ และการสร้างเสริมโอกาสให้กับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกันมากขึ้น หรือมีปัญหา/ผลกระทบเชิงลบน้อยลง โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของแต่ละประเทศ ซึ่งถึงแม้ว่าในที่สุดแล้วก็จะต้องถูกลอมรวมเข้ามาในระบบทุนนิยมขนาดใหญ่ (โดยเฉพาะระบบทุนนิยมของไทย จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย สิงคโปร์) ผ่านช่องทางตลาด ซึ่งมีทั้งตลาดที่ดิน ตลาดที่อยู่อาศัย ตลาดแรงงาน และตลาดสินเชื่อก็ตาม แต่ในความเป็นจริงอีกด้านหนึ่ง พบว่า ระบบทุนนิยมหรือภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร (Agro – industry) มักจะไม่ต้องการดูดซับแรงงานจากคนกลุ่มนี้เข้ามาในระบบอย่างเต็มรูปแบบ แต่มักใช้การจ้างงานที่เรียกว่า “เกษตรแบบพันธะสัญญา” (Contracted farming) เนื่องจากไม่ต้องการรับผิดชอบด้าน

สวัสดิการต่างๆ ทำให้ผู้ที่มีสถานภาพเป็น “แรงงานนอกระบบในภาคเกษตร” ถูกเอารัดเอาเปรียบทุกด้าน (ปัญชร, 2549; พงศ์เทพ, 2550; เพ็ญศิริ, มปป.; กัลปพฤกษ์, 2552) ดังนั้น การใช้แนวคิดผนวกรวมทางสังคม และแนวคิดศักยภาพ/ความสามารถ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกับคนทุกกลุ่ม จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

ในกรณีที่ประเทศใดไม่ต้องการให้ระบบทุนนิยมหรือกลไกต่างๆ ของระบบทุนนิยมเข้าไปแทรกแซงและเบียดขับคนท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ก็จำเป็นจะต้องมีกลไกและมาตรการในการสนับสนุนให้สามารถดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของตนได้ ซึ่ง “เศรษฐกิจพอเพียง” น่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งหมายถึงด้วยว่า จะไม่ปล่อยให้การพัฒนาถูกกำหนดโดยภาคทุนขนาดใหญ่แต่ประการเดียว แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องศักยภาพและความสามารถของปัจเจกบุคคล หรือมองปัจเจกบุคคลแต่ละคน แต่ละกลุ่มใหม่ มีการวิเคราะห์ว่า แต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละเชื้อชาติ/ชาติพันธุ์มีความสามารถ ความถนัดด้านใด ไม่ใช่มองแบบเหมารวม เพราะแต่ละชาติพันธุ์มีประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของตนเอง โดยเฉพาะประเด็นอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม จึงควรเน้นการพัฒนาไปที่การเสริมศักยภาพด้านวัฒนธรรม และถ้ามีความจำเป็นต้องแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เป็น “โอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ” ก็ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ รอบด้าน โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของเจ้าของวัฒนธรรมได้ตัดสินใจ หรือเลือกแนวทางการพัฒนาบนฐานของวัฒนธรรมของตนหรือกลุ่มตนอย่างมีศักดิ์ศรีด้วย

นอกจากนี้ระบบเศรษฐกิจในประเทศอาเซียนยังมีปัญหาทั้งระบบเศรษฐกิจฐานราก การขาดภูมิคุ้มกัน การไม่มีความมั่นใจในระบบที่เป็นอยู่ และไม่มีความมั่นใจในตนเอง โดยเฉพาะประเทศไทย ดังนั้น การสนับสนุนระบบเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งการมีภูมิคุ้มกัน มีความมั่นใจในตนเอง และมีความสามารถในการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ตนเองเลือกได้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และถ้าไม่สามารถดูดซับหรือผนวกรวมแรงงานเข้ามาในระบบการผลิตแบบทุนนิยม หรือระบบเศรษฐกิจแบบมหภาคได้อย่างเป็นธรรมและมีความครอบคลุม ก็ควรที่จะส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะกรณีของพม่า กัมพูชา และลาว ที่ยังมีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมให้ประชาชนทำการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองก่อน ดังนั้น ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ชุมชน ควรให้ความสำคัญกับแนวคิดการผนวกรวมทางสังคม แนวคิดศักยภาพ/ความสามารถ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในลำดับต้นๆ และนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความหลากหลายของตน ให้สามารถมีบทบาททั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม จะทำให้สังคมเกิดความเท่าเทียม ลดการกีดกันแบ่งแยก รวมทั้งลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และกลายเป็นประชาคมอาเซียนที่มีศักยภาพ ที่สามารถใช้ประโยชน์จากความแตกต่างหลากหลาย เพื่อคนทั้งมวลได้อย่างแท้จริง

สรุป

บทความได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาประชาคมอาเซียนในบริบทของความแตกต่างหลากหลาย และความสลับซับซ้อน ด้วยการนำเสนอห้าแนวคิดสำคัญที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนา ได้แก่ แนวคิดการผนวกรวมทางสังคม แนวคิดการวางแผนพัฒนาสังคม แนวคิดความมั่นคงทางสังคม แนวคิดศักยภาพ/ความสามารถและโอกาส และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เสริมด้วยแนวคิดการปันผลทางประชากร โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการผนวก รวมทั้งด้านตลาด บริการ และพื้นที่ต่างๆ แก่คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เสียเปรียบ และจะต้องมองมนุษย์หรือ

สมาชิกลัคนาอาเซียนแบบใหม่ ไม่ใช่มองแค่เป็นแรงงานเท่านั้น แต่ต้องมองว่า สมาชิกทุกคน ทุกประเภท ทุกชาติพันธุ์ มีศักยภาพ/ความสามารถ มีศักดิ์ศรี และมีความเป็นผู้กระทำการ (Actor) ตามความหมายของอมาตยา เช่น ดังนั้น การพัฒนาใดๆ ต้องเปิดโอกาสให้มีการใช้ศักยภาพ/ความสามารถที่แตกต่างหลากหลาย บนพื้นฐานของ “อิสรภาพ” และ “ศักดิ์ศรี” จะต้องไม่มองระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเชิงเดี่ยวที่พันนาการคนทั้งมวลเข้ามาไว้ในระบบทุนนิยม ที่ไม่มีความรับผิดชอบในมิติอื่นๆ (นอกจากมิติการใช้แรงงานเท่านั้น) ระบบความมั่นคงทางสังคมแบบใหม่ที่เรียกว่า “ระบบแบบมือถือ” (Portability) นั้น ทุกประเทศควรพิจารณาเรื่องนี้ร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ของแรงงาน หรือผู้ย้ายถิ่น สำหรับกรณีประเทศไทยที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาด้วยทางเลือกที่สำคัญดังเช่น “เศรษฐกิจพอเพียง” ก็ควรจะแสดงบทบาทเกื้อกูล โดยถ่ายทอดแนวคิดนี้แก่ประเทศอื่นในอาเซียน ไปพร้อมๆ กับการผลักดัน การใช้แนวคิดการผนวกรวมทางสังคมในทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ชุมชน ประชาสังคม เพื่อให้ปัจเจกบุคคล ทุกคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้เสียเปรียบต่างๆ ทางสังคมอยู่แล้ว ได้รับประโยชน์จากการรวมตัวกันเป็น “ประชาคมอาเซียน” บนความแตกต่างหลากหลายและการเป็นสังคมพลุกพล่านได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม. (2552). *เกษตรพันธะสัญญา: ผลตอบแทน ความเสี่ยงและความเป็นธรรม*. โครงการการคุ้มครองการพัฒนา รูปแบบสัญญาที่เป็นธรรมและกลไกการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2543). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูพนิจ เกษมณี. (2548). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงวัฒนธรรม.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546ก). *ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- _____. (2546ข). *พหุนิยม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ธันวา จิตต์สงวน, บัณฑิต สุตรสุนทร, บำเพ็ญ เขียวหวาน, สมยศ พุ่มหว่า, สิทธิณัฐ ประพูนิตติสาร และชูพัตร์ สุทธิสา. (2551). *โครงการศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง: บทเรียนจาก 40 หมู่บ้าน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- บัญญัติ แก้วส่อง. (2549). *รายงานการวิจัยเรื่อง ระบบเกษตรพันธะสัญญา และคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบในภาคเกษตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ปรีดดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล.(มปป.). *ชีวิตชายขอบ ตัวตนและความหมาย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พงศ์เทพ วิวัชรณะเดช. (2550). *แรงงานนอกระบบภาคการเกษตร: สิทธิและสวัสดิการของเกษตรกรพันธะสัญญาและรับจ้าง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- เพ็ญศิริ พันพา. (มปป.). *เกษตรพันธะสัญญา: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรในจังหวัดลำปาง*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2558, จาก <https://www.cislampang.com/wp-content/uploads/2012/05>
- มนสิการ กาญจนะจิตรา. (2556). *ประชากร เศรษฐกิจ และอนาคตอาเซียน*. ใน สุชาติา ทวีสิทธิ์, มาลี สันถาวรณ, และศุภิตา ขวณวัน (บรรณาธิการ). *ประชากรและสังคม 2556* (หน้า 47 – 65). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มณีนัย ทองอยู่. (2546). *การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน: กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- สุรัชย์ หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2547). *แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: ศรุสภา.
- อภิชัย พันธเสน. (2549). *สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรทัย อาจอ่ำ, มารศรี ยกเต้ง, และวีรญา เดชเฟื่อง. (2554). *รายงานการประเมินผลโครงการพัฒนาระบบการดูแลคนพิการโดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นฐาน อำเภอนายายอาม จันทบุรี*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม และสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อารี จำปาภาย และอารีย์ พรหมไม้. (2550). *จากหมู่บ้านถึงเมืองกรุง*. ใน วรชัย ทองไทย และสุริยพร พันพิง (บรรณาธิการ). *ประชากรและสังคม 2550* (หน้า 108 – 120). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Asian Development Bank Institute. (2014). *ASEAN 2030: Toward a borderless economic community*. Tokyo: ADB Institute.
- Beck, U. (2000). The cosmopolitan perspective: Sociology of the second age of modernity. *British Journal of Sociology*, 51(1): 79 – 105.
- _____. (2006). *The cosmopolitan vision*. Cambridge: Polity Press.
- Bloch, A., & Solomos, J. (2010). *Race and ethnicity in the 21st century*. New York: Palgrave Macmillan.
- Clarke, G. (2001). From ethnocide to ethnodevelopment? Ethnic minorities and indigenous peoples in Southeast Asia. *Third World Quarterly*, 22(3): 413 – 436.
- Formichi, C. (2015). Between colonial legacies and national policies: The racialization of religious group and its impact on social (dis) unity (1910s – 2010s). *Working Paper Series No. 163*: Department of Asian Studies, Cornell University.
- Gavrilov, V. V. (2011). *Framework of the ASEAN plus three mechanisms operating in the sphere of economic cooperation*. Nagoya University: Center for the Legal Exchange.
- Gravers, M., & Ytzen, F. (2014). *Burma/Myanmar – Where now?* Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press.
- Hall, G., & Patrinos, H.A. (Editors). (2006). *Indigenous peoples, poverty, and human development in Latin America*. New York: Palgrave Macmillan.
- _____. (2013). *Indigenous peoples, poverty, and development*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Hewison, K. (2000). Resisting globalization: A Study of localism in Thailand. *The Pacific Review*, 13 (2): 279 – 296.
- Hoare, Q., & Smith, G.N. (1999). *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. London: The Electric Book Company Ltd.
- Kantabutra, S. (n.d). *Development of the sufficiency economy philosophy in the Thai business sector: Evidence, future research & policy implications*. Monograph.
- Kawai, M., & Wignajara, G. (2010). *Asian FTAs: Trends, prospects and challenges*. ADB Economics Working Paper Series No.226. Manila: Asian Development Bank.
- Lijun, S. (2003). *China – ASEAN free trade area: Origins, developments, and strategic motivations*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Marcus, R., Espinoza, S., Schmidt, L., & Sultan, S. (2013). *Social exclusion in Africa: Towards more inclusive approaches*. Background Paper Draft, World Bank, Washington, D.C.

- Masina, P.P. (2002). *Rethinking development in East Asia: From illusory miracle to economic crisis*. Nordic Institute of Asian Studies. Surrey: Curzon Press.
- Parnwell, M.G., & Rigg, J. (1996). *The people of Isan: missing out on the economic boom*. In Drakakis – Smith, D.W., & Dwyer, D.J. (Editors.). *Ethnicity and development*. London: Longman.
- Pasadilla, G.O. (2011). *Social security and labor migration in ASEAN*. Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Pasuk, P., & Baker, C. (1996). *The Thai boom*. Bangkok: Silkworm Books.
- Sathirathai, S., & Piboolsravut, P. (2004). *Sufficiency economy and a healthy community*. Presentation at 3rd IUCN World Conservation Congress, 17 – 25 November, Bangkok, Thailand.
- Sen, A. (1985). Well – being, agency and freedom. *Journal of Philosophy* 82: 169 – 221.
- _____. (1993). *Capability and well – being*. In Nussbaum, M., & Sen, A. (Editors). *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon.
- _____. (1999). *Development as freedom*. New York: Oxford University Press.
- _____. (2002). *Rationality and freedom*. Cambridge: Belknap.
- Tabucanon, M.T. (2010). *Sufficiency economy philosophy: A model for sustainable development*. Presentation at the 3rd ASEAN – Plus – 3 Leadership Programme on Sustainable Production and Consumption, 6 – 7 October, 2010, Manila. Philippines.
- The World Bank. (2011). *Social safety nets in Nepal*. Washington D.C.
- _____. (2013). *Inclusion matters: The foundation for shared prosperity*. Washington D.C.
- Triandafyllidou, A. (2012). *Addressing cultural, ethic, and religious diversity challenges in Europe: A comparative overview of 15 European countries*. San Domineco di Fiesole, Italy: The European University Institute.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2010). *Human Security Today and Tomorrow: Thailand human development report 2009*. Bangkok.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2013). *Social inclusion of internal migrants in India: Internal Migration in India Initiative*. New Delhi: Social and Human Sciences, UNESCO.
- Warr, P. (1993). *The Thai economy in transition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (2005). *Boom, bust, and beyond*. In Warr, P. (Editor). *Thailand beyond the crisis*. London: Routledge.
- Weeks, J. R., Hill, A.G., Getis, A., & Stow, D. (2006). Ethnic residential patterns as predictors of intra – urban child mortality inequality in Accra, Ghana. *Urban Geography*, 27(6): 526 – 48.